

УДК 330.322+349.422.2

О.В. Манжура, канд. екон. наук

Полтавський кооперативний технікум, м. Полтава, Україна

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОЇ
КООПЕРАЦІЇ****А.В. Манжура**, канд. екон. наук

Полтавський кооперативний технікум, г. Полтава, Україна

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИНВЕСТИЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ
АГРАРНОЙ КООПЕРАЦИИ****Oleksandr Manzhura**, PhD in Economics

Poltava Cooperative College, Poltava, Ukraine

**CURRENT PROBLEMS OF AGRICULTURAL COOPERATION INVESTMENT
SUPPORT**

Систематизовано основні форми здійснення інвестиційної діяльності в аграрній кооперації у вигляді державної підтримки і самофінансування. Формами державної підтримки є: здешевлення кредитів за рахунок бюджетних коштів, фінансування частини вартості сільськогосподарської техніки, придбаної кооперативом, передача обладнання аграріям на умовах фінансового лізингу. Виявлено основні проблеми інвестиційної діяльності в аграрній кооперації: високі ставки і ризики кредитування, нерозвиненість аграрної іпотеки і позазаставних способів забезпечення; відсутність мережі кооперативних банків. Отримані результати спрямовані на формування інтегрованих сільськогосподарських кооперативів, які включають постачальників матеріально-технічних засобів, переробні підприємства і кредитні кооперативи.

Ключові слова: аграрна кооперація, інвестиційне забезпечення, державна підтримка.

Систематизированы основные формы осуществления инвестиционной деятельности в аграрной кооперации в виде государственной поддержки и самофинансирования. Формами государственной поддержки являются: удешевление кредитов за счет бюджетных средств, финансирование части стоимости сельскохозяйственной техники, приобретенной кооперативом, передача оборудования аграриям на условиях финансового лизинга. Выявлены основные проблемы инвестиционной деятельности в аграрной кооперации: высокие ставки и риски кредитования, неразвитость аграрной ипотеки и внезаставных способов обеспечения; отсутствие сети кооперативных банков. Полученные результаты направлены на формирование интегрированных сельскохозяйственных кооперативов, которые включают поставщиков материально-технических средств, перерабатывающие предприятия и кредитные кооперативы.

Ключевые слова: аграрная кооперация, инвестиционное обеспечение, государственная поддержка.

The basic forms of investment activities in the agricultural cooperatives in the form of state support and self-financing are systematized. Forms of support are: cheaper loans from the budget, the financing of the value of agricultural products purchased by cooperative, transmission of equipment to farmers under a financial lease. The basic problems of investment in agricultural cooperatives are revealed: high rates and credit risks, poor agricultural mortgages and ways to ensure out mortgage; lack of a network of cooperative banks. The results obtained are aimed at creating integrated agricultural cooperatives, which include suppliers of material and technical facilities, processing plants and credit cooperatives.

Key words: agricultural cooperatives, investment support, state support.

Постановка проблеми. Брак інвестиційних ресурсів є чинником, який стримує розвиток багатьох сфер економічної діяльності. На відміну від інших галузей національної економіки, аграрний сектор, як основа агропромислового комплексу, має певні специфічні особливості, основними з яких є сезонність виробництва, рухливість робочих місць, залежність ефективності діяльності від природно-кліматичних умов тощо. Все це обумовлює особливий характер відтворення основних засобів і фінансування інвестиційної діяльності агропідприємств. Сільське господарство відстає від інших галузей національної економіки за рівнем фондоозброєності праці, характеризується високим моральним і фізичним зносом засобів виробництва, що викликає потребу у значних довгострокових вкладеннях і відповідному кредитно-інвестиційному забезпеченні. Одне із рішень щодо забезпечення агропідприємств матеріально-технічними засобами, у т. ч. сільськогосподарською технікою, формування інвестицій для сільськогосподарських підприємств може дати кооперація та створення холдингових компаній серед господарюючих суб'єктів АПК [1, с. 11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Узагальненню проблем розвитку інвестиційної діяльності присвячені праці багатьох учених. У статті Т.В. Голобородько узагаль-

нено основні напрями державного регулювання аграрного сектору економіки; визначено та згруповано основні методи регулювання інвестиційних процесів у Китаї; розглянуто джерела інвестицій у сільськогосподарському виробництві цієї країни [2, с. 79]. Зарубіжний досвід свідчить, що у високорозвинутих країнах пропонується широкий вибір джерел кредитування залежно від кредитоспроможності позичальника – сільськогосподарського підприємства [3, с. 7]. Основними кредиторами аграрного сектору виступають кооперативні банки, кредитні кооперативи та спілки, державні іпотечні банки, державні сільськогосподарські банки, ощадні каси, лізингові компанії, комерційні банки та інші фінансово-кредитні установи.

К.В. Москалюком досліджено основні аспекти державного регулювання та стимулювання інноваційної діяльності в аграрній сфері, запропоновано шляхи, які зумовлюють розвиток інноваційних процесів у сільському господарстві [4, с. 45]. Стаття О.О. Євсєєвої присвячена розробленню сценаріїв розвитку аграрного сектору економіки України і виявленню пріоритетів його стратегії [5, с. 155]. В.І. Федорак розробив методичні підходи до планування інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств агро-техсервісу з господарською, комплексною, комбінованою, фірмово-заводською формами організації обслуговування залежно від показників, що впливають на інвестиційну привабливість [6, с. 8]. М.П. Бутко визначив вплив інтегрованих агроформувань на технічне оновлення виробництва [7, с. 8–12].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Утім проблеми інвестиційного забезпечення аграрної кооперації порушуються не так активно. Потребують детального аналізу вдосконалення форми здійснення інвестиційної діяльності в аграрній кооперації, механізми державної підтримки та джерела її фінансування.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є оцінювання стану державної підтримки сільського господарства, джерел фінансування інвестиційної діяльності в аграрній кооперації, а також визначення перспективних форм її здійснення.

Виклад основного матеріалу. Протягом 2010–2012 рр. обсяг інвестицій у сільське господарство збільшився з 11,3 до 19,1 млрд грн на рік, а у 2013 р. скоротився до 18,6 млрд грн (рис.).

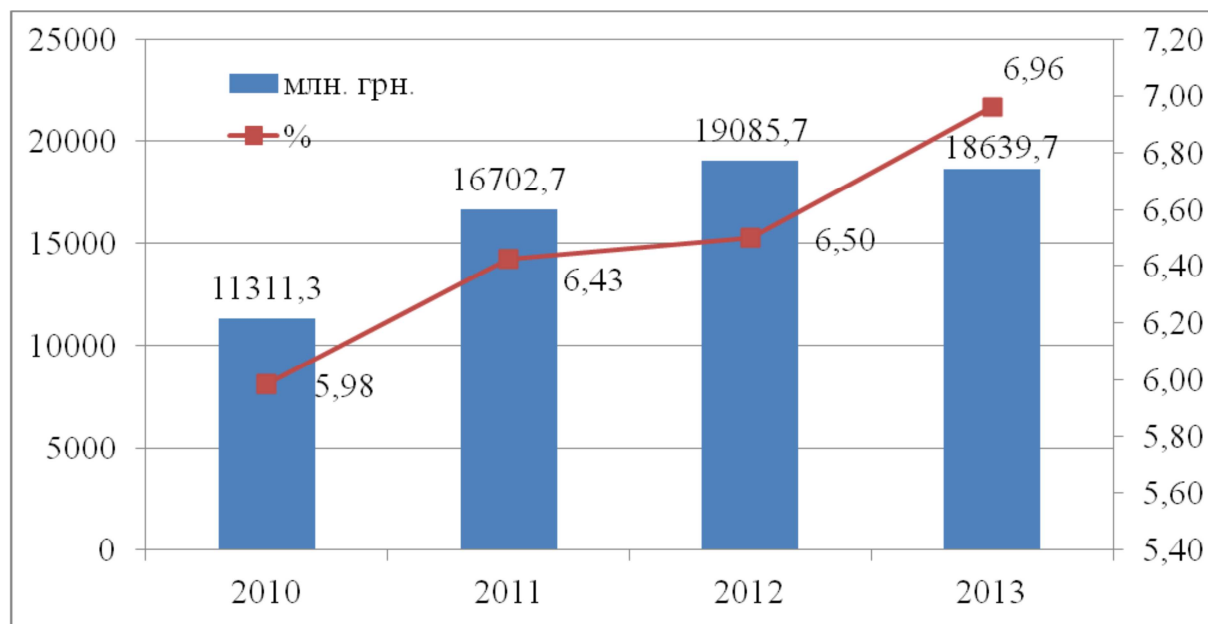

Рис. Динаміка капітальних інвестицій у сільське господарство та їх питомих ваг у загальній сумі інвестицій

Джерело: побудовано автором за даними [9].

Причому частка інвестицій цієї галузі у загальних інвестиціях по економіці зросла із 5,98 % до 6,96 %. Однак усередині галузі ситуація не є однорідною. Великі вертикально інтегровані холдинги мають кращі умови доступу до кредитно-інвестиційних ресурсів порівняно з аграрними кооперативами.

Держава здійснює підтримку розвитку аграрної сфери за рахунок здешевлення кредитів за рахунок бюджетних коштів, передачі обладнання аграріям на умовах фінансового лізингу. У Законі України «Про Державний бюджет на 2014 рік» передбачено збільшення статутного капіталу НАК «Украгролізинг» для закупівлі технічних засобів для агропромислового комплексу з подальшою передачею їх на умовах фінансового лізингу агропідприємствам у сумі 52,0 млн грн [8]. У минулі роки держава фінансувала придбання сільськогосподарської техніки, обладнання та устаткування вітчизняного виробництва в розмірі 90 % вартості техніки без урахування сум ПДВ за умови попередньої оплати кооперативом постачальнику техніки 10 % її вартості. Але обсяги такої допомоги були незначними.

Також добре зарекомендував себе на практиці механізм фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів протягом 2007–2012 рр., коли за цією державною програмою виділялося щорічно з Державного бюджету 400–600 млн грн, за винятком 2008 р., коли обсяги фінансування становили 1,3 млрд грн.

Кредитування сільськогосподарських товаровиробників має свою специфіку, яка визначається особливостями відтворювального процесу в галузі і полягає в тісному зв'язку процесу відтворення в сільському господарстві з природними умовами. Сезонність виробництва обумовлює підвищений попит агропідприємств на кредити у весняний період, застава за кредитами, у т. ч. земля, носить специфічний характер, відсутність земельного ринку не дозволяє об'єктивно визначити її ціну, підвищений рівень ризику вгалузі потребує застосування адекватного рівня страхового захисту.

Державний механізм здешевлення кредитів агропідприємствам полягав у частковій компенсації відсоткової ставки за залученими підприємствами агропромислового комплексу в банках коротко-, середньо- та довгостроковими кредитами, а також короткостроковими кредитами, залученими у кредитних спілках. Компенсація надавалася на конкурсній основі підприємствам агропромислового комплексу, які залучили кредити, за умови, що сума відсотків за користування кредитом та за додатково укладеними договорами, предметом яких є надання банками послуг (розрахункове обслуговування кредиту, розгляд кредитного проекту, управління кредитом, консультаційні послуги), а також за кредитами, залученими у кредитних спілках, не перевищує у національній валюті 18 % річних для короткострокових та 17 % – для середньо- та довгострокових кредитів, а в іноземній валюті – не більше як 12 % річних для короткострокових та 11 % – для середньо- та довгострокових кредитів.

Порядком використання коштів на здійснення фінансової підтримки передбачений конкурсний підхід допуску сільськогосподарських підприємств до пільгового кредитування. Але оскільки умови конкурсу не були чітко прописані, більшість оціночних показників не мала прямого відношення до кредитування, що не сприяло об'єктивному визначенню переможців.

Компенсація не надавалася позичальникам, яких визнано банкрутами, стосовно яких порушено справу про банкрутство, що перебувають на стадії ліквідації або мають прострочену більш як за півроку заборгованість перед державним і місцевими бюджетами та Пенсійним фондом України.

Позичальники для отримання компенсації відсоткової ставки за короткостроковими кредитами подавали до конкурсних комісій заявки за встановленою Міністерством аг-

рарної політики України формою і такі документи: довідку або витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців; копію кредитного договору, посвідчену відповідним банком (кредитною спілкою), та копії додатково укладених договорів між позичальником та банком; виписку банку (кредитної спілки) про отримання позичальником кредиту; графік погашення кредиту та сплати відсотків за ним, посвідчений банком або кредитною спілкою; фінансову звітність за останній рік; довідку, видану органом державної податкової служби та Пенсійного фонду України, про відсутність (наявність) заборгованості за податковими зобов'язаннями та платежами до Пенсійного фонду України; довідку про банківські реквізити позичальника; письмове зобов'язання позичальника повернути у місячний строк до бюджету одержані бюджетні кошти у разі встановлення контролюючими органами факту їх незаконного одержання та/або нецільового використання (у разі неповернення коштів у зазначений строк нараховувалася пеня у розмірі 120 відсотків річних облікової ставки Національного банку України за кожний день прострочення). При цьому в разі виявлення зазначених фактів припинялося надання позичальнику будь-якої державної підтримки протягом поточного та трьох наступних бюджетних періодів.

Компенсації отримували банки-кредитори від Державного казначейства України за приписами Міністерства аграрної політики України. Така адресність використовувалася для того, щоб запобігти штучному здороженню кредитів. Але вона виявляється не зовсім раціональною, оскільки, видаючи кредит, банк не впевнений, що позичальник виграє конкурс і отримує часткову компенсацію нарахованих процентів. Логічним виглядало б здійснення такої компенсації безпосередньо сільськогосподарським підприємствам для того, щоб відносини між банком і позичальником будувалися на ринкових принципах. Основною умовою одержання кредиту суб'єктом господарювання має бути один критерій – можливість своєчасного його погашення. Тому для банків не матимуть суттєвого значення результати конкурсів, їх більше цікавитимуть гарантії повернення виданих кредитів. Підходи до оцінювання кредитоспроможності сільськогосподарських виробничих та обслуговуючих кооперативів мають певні особливості, які дозволяють визначити цільову функцію оцінки кредитоспроможності, за якою приймається рішення [10, с. 7].

Умовами механізму здешевлення кредитів було вказано граничну процентну ставку, яка дозволяла отримати компенсацію. Доцільно було б зафіксувати абсолютний розмір процентної ставки, яка відшкодовується за державні кошти, з метою розширення кола банків, які беруть участь у кредитуванні сільгоспвиробників.

У контексті активізації інвестиційної діяльності підприємств заслуговує на увагу механізм функціонування кооперативу на основі інтеграції підприємств. Основне завдання полягає в залученні до участі у ньому структур матеріально-технічного постачання, формування їх зацікавленості в результатах діяльності. Створення такої організаційної структури матиме свій економічний інтерес не лише для сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм, а й для постачальників матеріально-технічних засобів. Кожен учасник цього кооперативу має право і можливість брати участь в інших подібних кооперативах. Власниками кооперативу є фермерські господарства, приватно-орендні підприємства, господарські товариства та інші сільськогосподарські підприємства різних форм власності, головним завданням яких є вирощування та реалізація сільськогосподарської продукції.

У кооператив входять також технічні центри, дилерські підприємства та інші формування, які є постачальниками палива, запасних частин, мінеральних та органічних добрив, засобів захисту рослин і тварин тощо. Учасники цього кооперативу мають можливість спільно використовувати матеріально-технічні засоби, у т. ч. машини й обладнання.

За умов недостатніх фінансових ресурсів для забезпечення повноцінного процесу цього виробництва запропоновано модель створення спілки селян-землевласників і сільського кредитного кооперативу, а також форми міжгосподарського використання технічних засобів [11, с. 7]. Стимулювання розвитку та інвестиційного забезпечення сільськогосподарських кооперативів потребує удосконалення міжгалузевих відносин і залучення до їх складу підприємств, що здійснюють оптову торгівлю обладнанням.

Одним із напрямів активізації інвестиційної діяльності підприємств є побудова трирівневої кооперативної кредитної системи в Україні: розширення діяльності кредитних спілок, створення центрального та місцевих кооперативних банків, інших елементів системи, які вирішуватимуть цілий спектр проблем, зокрема систему гарантування та страхування вкладів, систему підтримки фінансової стабільності кредитних спілок, бюро кредитних історій, центри інформаційних технологій, сервісну інфраструктуру тощо [12, с. 11].

Особливістю пропонованої моделі є еволюційний характер становлення кредитної системи, що дає змогу використати нерозкритий потенціал мережі функціонуючих кредитних спілок одночасно зі створенням принципово нових кредитних інституцій на кооперативних засадах – кредитних кооперативів та кооперативних банків, які стануть основою для розвитку кредитної кооперації в Україні [13, с. 10].

Висновки і пропозиції.

1. Основними формами здійснення інвестиційної діяльності в аграрній кооперації є державна підтримка і самофінансування. Формами державної підтримки є: здешевлення кредитів за рахунок бюджетних коштів, фінансування частини вартості сільськогосподарської техніки, придбаної кооперативом, передача обладнання аграріям на умовах фінансового лізингу. На жаль, протягом поточного бюджетного року реалізується лише остання форма.

2. Основними проблемами інвестиційної діяльності в аграрній кооперації є: достатньо високі ставки і ризики кредитування, нерозвиненість аграрної іпотеки і позазаставних способів забезпечення; відсутність мережі кооперативних банків тощо.

3. Перспективною формою здійснення інвестиційної діяльності є формування інтегрованих сільськогосподарських кооперативів, які включають постачальників матеріально-технічних засобів, у т. ч. сільськогосподарської техніки, а також переробні підприємства і кредитні кооперативи.

Список використаних джерел

1. Остапенко Т. М. Формування матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 / Т. М. Остапенко ; Луган. нац. аграр. ун-т. – Луганськ, 2008. – 19 с.
2. Голобородько Т. В. Позитивний досвід Китаю в управлінні інвестиційними процесами в аграрному секторі економіки / Т. В. Голобородько // Бізнес-інформ. – 2013. – № 4. – С. 77–81.
3. Пиріг Г. І. Удосконалення кредитних відносин в сільському господарстві : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.07.02 / Г. І. Пиріг. – Тернопіль, 2004. – 20 с.
4. Москалюк К. В. Державне регулювання інноваційної діяльності аграрної сфери України / К. В. Москалюк // Бізнес-інформ. – 2013. – № 4. – С. 44–47.
5. Євсєєва О. О. Інноваційний розвиток аграрного сектора України в умовах глобалізації / О. О. Євсєєва // Бізнес-інформ. – 2013. – № 3. – С. 151–157.
6. Федорак В. І. Інвестиційне забезпечення технічного оновлення сільського господарства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 / В. І. Федорак ; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки" УААН. – К., 2008. – 20 с.
7. Бутко М. П. Інтегровані агроформування та їх вплив на технічне оновлення виробництва / М. П. Бутко, В. С. Родін // Агросвіт. – 2010. – № 19. – С. 8–12.
8. Про Державний бюджет України на 2014 рік [Електронний ресурс] : Закон України від 16.01.2014 р. № 719-VII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/719-18>.

9. *Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності (2014)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

10. *Кудінов А. С.* Кредитне обслуговування сільськогосподарських кооперативів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / А. С. Кудінов ; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки" УААН. – К., 2007. – 20 с.

11. *Старицька О. П.* Ресурсозбереження в системі економічного механізму підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.07.02 / О. П. Старицька ; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки" УААН. – К., 2006. – 20 с.

12. *Гудзь О. Є.* Забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія, практика : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.04 / О.Є. Гудзь ; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки" УААН. – К., 2007. – 36 с.

13. *Білий М. М.* Фінансове забезпечення формування та функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / М. М. Білий ; Терноп. нац. екон. ун-т. – Тернопіль, 2010. – 21 с.